

УДК 811.161.2'367.332.7:07

**ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДИКАТІВ З ІНВАРІАНТНОЮ СЕМАНТИКОЮ
«СУБ'ЄКТ – ЙОГО ВНУТРІШНІЙ СТАН» В УКРАЇНСЬКОМУ МАСМЕДІЙНОМУ
ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ «ПОЛТАВЩИНА»)**

Шрамко Р.Г.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті йдеться про варіантність лексико-граматичної реалізації предикатів внутрішнього стану / ставлення суб'єкта в текстах українського інтернет-видання «Полтавщина». З'ясовано спектр частиномовного вираження цих предикатів у масмедійному просторі. Вивчено місце вербативів та ад'єктивів / вербоїдів фізичного, фізіологічного, психоемоційного й інтелектуального стану / ставлення носія як конститuentів ізофункційних синтаксичних парадигм в українській мові. Визначено потенціал активності предикатів цього зразка в українських мас-медіа. Окреслено перспективність аналізу інших аспектів функціонування таких предикатів у масмедійному просторі сучасся.

Ключові слова: предикат стану / ставлення суб'єкта, експерієнсив, ізофункційна компонентна синтаксична парадигма, масмедійний дискурс, функційна активність.

Постановка проблеми. Український масмедійний контент поч. ХХІ ст. є людиноцентричним за своїм спрямуванням. Він зорієнтований на сучасного вдумливого читача й об'єктивує його потреби заповнити емоційний вакуум, зануритися в інформаційний простір,

рієнтований на сучасного вдумливого читача й об'єктивує його потреби заповнити емоційний вакуум, зануритися в інформаційний простір,

суголосний настрою та думкам самого реципієнта, вибудувати міцний емоційний зв'язок із масмедійним виміром, отримати внутрішню самореалізацію, а також стимулювати самоусвідомлення. Такий контент віддзеркалює події та явища об'єктивної реальності. Водночас він є чутливим до таких доміант, як **душа, особистий простір, відчуття, настрій, емоції** тощо, оскільки сфокусований на істоті (насамперед людині, зрідка – тварині), що переживає певний стан, повністю або частково охоплена ним, відчуває щось під впливом певних обставин чи внутрішніх стимулів. У неперервному інформаційному потоці сьогодення саме людина, спроможна відчувати й переживати, співчувати й відгукуватися на внутрішній стан іншої істоти, стає тим мірилом, за яким оцінюють гуманність суспільства нового тисячоліття, його моральний дух, а отже, майбутнє людства загалом. Суб'єкт того чи того стану, з одного боку, та читач, наділений здатністю до емпатії, з іншого, генерують значний спектр синтаксичних структур на позначення настрою, особливостей психофізичної діяльності та інтелектуальної роботи. Саме тому питання вживання стальных предикатів у реченнях масмедійного дискурсу, а також специфіка формування ними ізофункційних синтаксичних парадигм набувають виняткової значущості. Актуальність і новизна обраного напрямку дослідження пов'язані й з об'єктивною потребою вивчити комунікативно-прагматичну організацію синтаксичних конструкцій із предикатами стану / ставлення суб'єкта і випрацювати механізм структурування ними ізофункційних субпарадигм у сучасних засобах мас-медіа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Валентнісно-інтенційний потенціал предикатів стану / ставлення суб'єкта утрадиційнено належить до таких питань, що перебувають у колі досліджень українських науковців. Релевантні ознаки речень цього взірця на логіко-денотативному, семантико-синтаксичному й формально-граматичному рівнях системно аналізують І. Вихованець, К. Городенська [2], А. Загнітко [3], Н. Кавера [4], О. Леута [7] тощо. Окремі аспекти функціонування предикатів стану / ставлення носія на формально-граматичному рівні розглядають у своїх працях М. Фенко [8], В. Каленич [5], О. Болух [1] й ін. Теоретичні засади синтаксичної ізофункційності обґрунтовано в наукових розвідках Ю. Леденцова [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нагального висвітлення водночас потребує проблема лексико-граматичного вираження та функційної еквівалентності предикатів фізичного, фізіологічного, психоемоційного й інтелектуального стану / ставлення носія в українських масмедійних джерелах сучасності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Пропоноване дослідження має на меті цілісно схарактеризувати функційні особливості лексико-граматичних репрезентантів предикатів внутрішнього стану / ставлення носія в ізофункційних компонентних синтаксичних парадигмах на базі інтернет-видання «Полтавщина». Реалізація окресленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- розкрити спектр частиномовних виразників предикатів, що експлікують семантику внутрішнього стану / ставлення суб'єкта, у синтаксичних структурах на матеріалі текстів інтернет-видання «Полтавщина»;

- уточнити потенціал їхньої активності у складі ізофункційних компонентних синтаксичних парадигм сучасної української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

У сучасній українській мові предикати стану суб'єкта є особливим типом предикатів, зорієнтованим на вираження внутрішнього стану носія, зокрема, його фізіологічних реакцій на зовнішні чи власне-внутрішні подразники, фізичного стану внаслідок впливу певних обставин, емоцій та почуттів, рис характеру та вдачі, морально-етичних показників, особливостей психічної діяльності. Вони також передають специфіку самоусвідомлення людини на базі її інтелектуальної діяльності. Носій мислиться як істота, що відчуває той чи той стан, проте позбавлена можливості впливати на його каталізатор або корегувати умови перебігу, тривалість чи інтенсивність вияву загалом. Предикати ставлення суб'єкта віддзеркалюють увесь спектр його взаємин з іншими людьми під час комунікації чи на основі отриманого раніше позитивного / негативного досвіду.

Системний науковий пошук на базі текстових масивів інтернет-видання «Полтавщина» уможливив укладення картотеки в 200 фіксацій, отриманих способом суцільної вибірки. Ґрунтовний аналіз представлених синтаксичних структур дає змогу стверджувати, що типовими лексико-граматичними експлікаторами предикатної семантики фізичного, фізіологічного, психоемоційного й інтелектуального стану / ставлення носія є вербатииви (80%, 160 одиниць) (тут і далі показник обчислено до загальної суми в 200 фіксацій) й ад'єктиви / вербоїди (20%, 40 одиниць). На формально-граматичному рівні речення з цими ознаковими словами конституюють ізофункційні три-/двокомпонентні синтаксичні парадигми такого зразка: $N_1 + V_f / N_1 + V_f + N_x \rightarrow N_1 + Adj / Part / N_1 + Adj / Part + N_x \rightarrow \bar{N}_3 + Ad / N_3 + Ad + N_x$ [9], наприклад: *Мої перші учні дякували за те, що я навчила їх скорочено писати...* (<https://poltava.to/project/3579/>) → *Вони вдячні і за одне, й за інше* (<https://poltava.to/project/3579/>); *Дитина починає часто хворіти* (<https://poltava.to/news/47704/>) → *Вона була хвора, вже мала спроби самогубства* (<https://poltava.to/news/46823/>).

Найвищою функційною активністю в масмедійному просторі наділені синтаксичні конструкції з дієсловами психоемоційного стану / ставлення суб'єкта (70%, 84 одиниці). Вони фокусують у собі емоції носія, передають його негативні / позитивні взаємини з довкіллям, окреслюють ставлення до подій та фактів об'єктивної реальності. Аналізовані речення мають таке семантичне наповнення: 1) **«радість»** – коли суб'єкт відчуває нервову збудження, сповнений задоволення, утіхи, душевно піднесений, тішиться з певної нагоди / за ко-

го-небудь, позбувся неспокою або тривоги через когось / щось ($N_1 + \text{радіти (радуватися)}$) $\rightarrow N_1 + \text{рад (радий / радісний)}$ ($// N_1 + (в/у) \text{радуваний}$) $\rightarrow N_3 + \text{радо (радісно)}$; $N_1 + \text{радіти (радуватися)}$ + [преп від / од, з / зі / із] $N_2 / N_3 / [\text{преп за}] N_4 / N_5 / [\text{преп з / зі / із}] N_5 \rightarrow N_1 + \text{радий (радий)}$ + [преп від / од, з / зі / із] $N_2 / N_3 / [\text{преп за}] N_4 / [\text{преп з / зі / із}] N_5$: А випускники розповідають та хизуються, що навчалися в мене. Усі підтримують та щиро **радіють** таким перемогам (<https://poltava.to/project/3183/>); 2) «сум» – коли суб'єкт охоплений загальним негативним відчуттям, журиться у зв'язку з кимось / чимось, смутиться через когось / щось, має невеселий настрій, спричинений горем, невдачею або якимись подіями чи їх відсутністю, печалиться внаслідок певних обставин тощо ($N_1 + \text{смутиватися}$ $\rightarrow N_1 + \text{смутний}$ ($// N_1 + \text{засмучений}$) $\rightarrow N_3 + \text{смути}$; $N_1 + \text{смутиватися (смутоквати)}$ + [преп без] $N_2 / [\text{преп про}] N_4 / [\text{преп за}] N_5 / [\text{преп по}] N_6 \rightarrow N_1 + \text{смутний}$ + [преп без] $N_2 \rightarrow N_3 + \text{смути}$ + [преп без] $N_2 / [\text{преп за}] N_5$: Невроз супроводжується погіршенням самопочуття та підвищеною втомлюваністю. Через це діти стають драматичними, легко **засмучуються** і плачуть (<https://poltava.to/news/47704/>).

Функційно пасивними в межах парадигм є ті дієслівні речення, що виражають фізичний / фізіологічний стан істоти (10%, 12 одиниць). Вони уточнюють стан носія внаслідок дії загалом негативних зовнішніх чинників, розкривають специфіку фізіологічних реакцій організму на певні подразники. Синтаксичні конструкції з предикатами цього взірця згруповано за семантикою «нездужання» – коли суб'єкт охоплений слабкістю, має певні порушення нормальної життєдіяльності організму через вплив довкілля або власного психоемоційного чи інтелектуального стану, страждає на якусь хворобу тощо ($N_1 + \text{хворіти}$ $\rightarrow N_1 + \text{хворий}$; $N_1 + \text{хворіти}$ + [преп на] $N_4 / N_5 \rightarrow N_1 + \text{хворий}$ + [преп на] N_4 / N_5 : Дитина починає часто **хворіти**. Все це відбувається через невиконані обіцянки батьків (<https://poltava.to/news/47704/>) \rightarrow За попередньою інформацією, загиблий був **хворий** на рак і таким чином вирішив накласти на себе руки

(<https://poltava.to/news/47596/>). Еквівалентний потенціал функціонування в сучасній українській мові реалізує синтаксична конструкція $N_1 + \text{страждає}$ + [преп на] N_4 / N_5 , що описує стан нездужання істоти через певні порушення, наприклад: У лютому цього року експерти зробили висновок, що підозрюваний **страждає** на хронічне психічне **захворювання** у формі параноїдної шизофренії (<https://poltava.to/news/46450/>).

Серед ад'єктивних / вербойдних речень із предикатами розглядуваного зразка як компонентів парадигм зафіксовано структури зі значенням «ставлення» – коли суб'єкт сповнений позитивного ставлення до когось / чогось, позитивно реагує на певні події чи явища, задоволений через когось / щось, пишається внаслідок досягнутого успіху в чомусь й ін. ($N_1 + \text{гордитися}$ $\rightarrow N_1 + \text{гордий}$ $\rightarrow N_3 + \text{гордо}$; $N_1 + \text{гордитися}$ + [преп з / зі / із] $N_2 \rightarrow N_1 + \text{гордий}$ + [преп з / зі / із] $N_2 / [\text{преп за, на}] N_4 / N_5 \rightarrow N_3 + \text{гордо}$ + [преп з / зі / із] N_2 ; $N_1 + (в/за/у) \text{довольнятися}$ + [преп з / зі / із] $N_2 / N_3 \rightarrow N_1 + (в/за/у) \text{довольний}$ + [преп з / зі / із] N_2 / N_3 : Я знаю, що мої учні **горді** тим, що у них такий вчитель (<https://poltava.to/project/3183/>); Чоловік **задовольнений**, що причетний до скульптури, і до об'ємного мистецтва (<https://poltava.to/project/3649/>).

Слід водночас зазначити, що в досліджених масивах текстів не зафіксовано речення з адвербативами стану / ставлення носія – компоненти ізофункційних синтаксичних парадигм. Цей факт засвідчує їхню функційну інертність у вказаному інформаційному просторі й відкриває подальшу перспективу їхнього вивчення в інших масмедійних джерелах ХХІ ст.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Отже, максимальною функційною активністю в українському масмедійному просторі наділено предикати психоемоційного стану / ставлення носія. Вони розкривають увесь діапазон почуттів та емоцій як носія, охопленого певним станом чи психічною діяльністю, так і читача, здатного співпереживати і співчувати цьому суб'єктові. Подальшу перспективу вбачаємо в усебічному аналізі ізофункційних компонентних синтаксичних субпарадигм в українських масмедійних джерелах поч. ХХІ ст.

Список літератури:

1. Боллох О.В. Семантико-синтаксична структура безособового речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / О.В. Боллох ; НАН України; Ін-т укр. мови. – К., 1992. – 17 с.
2. Вихованець І.Р. Семантико-синтаксична структура речення / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – 219 с.
3. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонДУ, 2006. – 378 с.
4. Кавера Н.В. Семантична типологія предикатів стану : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.В. Кавера ; Нац. акад. наук України. Ін-т укр. мови. – К., 2008. – 24 с.
5. Каленич В.М. Семантико-синтаксичні параметри речень з одновалентними дієслівними предикатами стану / В.М. Каленич // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Сер. Філологія : зб. / Вінниц. держ. пед. ун-т імені М. Коцюбинського; редкол. Н.Л. Іваницька (гол. ред.) та ін. – Вінниця, 2009. – Вип. 11. – С. 122-127.
6. Леденев Ю.Ю. Явления изофункциональности на различных ярусах синтаксической системы языка : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» : 10.02.19 «Теория языков» / Леденев Юрий Юрьевич ; Ставропол. гос. ун-т. – Ставрополь, 2001. – 40 с.
7. Леута О.І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові : монографія / Олександр Леута. – К.: Такі справи, 2008. – 208 с.

8. Фенко М.Я. Функціонально-категорійні параметри прикметника та прислівника в семантико-синтаксичній структурі речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М.Я. Фенко ; Волинський нац. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – 20 с.
9. Шрамко Р.Г. Ізофункційні парадигми в системі предикатів стану в українській мові : монографія / Р.Г. Шрамко, М.І. Степаненко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава: ПП «Астроя», 2017. – 284 с.

Шрамко Р.Г.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕДИКАТОВ С ИНВАРИАНТНОЙ СЕМАНТИКОЙ «СУБЪЕКТ – ЕГО ВНУТРЕННЕЕ СОСТОЯНИЕ» В УКРАИНСКОМ МАСС-МЕДИА ДИСКУРСЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ИНТЕРНЕТ-ИЗДАНИЯ «ПОЛТАВЩИНА»)

Аннотация

В статье идет речь о вариантности лексико-грамматической реализации предикатов внутреннего состояния / состояния-отношения субъекта в текстах украинского интернет-издания «Полтавщина». Раскрыто спектр частей речи, с помощью которых такие предикаты реализуются в пространстве масс-медиа. Изучено место вербативов и адъективов / вербоидов физического, физиологического, психоэмоционального, интеллектуального состояния / состояния-отношения носителя как конститuentов изофункциональных синтаксических парадигм в украинском языке. Уточнен потенциал активности предикатов этого типа в украинских масс-медиа. Выявлена перспективность исследования других аспектов функционирования таких предикатов в современном масс-медиа пространстве.

Ключевые слова: предикат состояния / состояния-отношения субъекта, экспериенсив, изофункциональная компонентная синтаксическая парадигма, масс-медиа дискурс, функциональная активность.

Shramko R.Hr.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

FUNCTIONAL PECULIARITIES OF THE PREDICATES WITH «SUBJECT – HIS INNER STATE» INVARIANT SEMANTICS IN THE UKRAINIAN MASS-MEDIA DISCOURSE (ON THE BASE OF «POLTAVSHCHYNA» INTERNET EDITION)

Summary

The article focuses on lexical-grammatical representatives' variance of the subject inner state / state-attitude predicates in the texts of «Poltavshchyna» Ukrainian internet edition. The whole spectrum of part-language realizations of these predicates in the mass-media dimension was ascertained in succession. Peculiarities of subject physical, physiological, psycho-emotional, and intellectual state / state-attitude verbs, adjectives / participles, and adverbs as isofunctional syntactic paradigms' constituents in modern Ukrainian were under the thorough analysis. The fact each of the subtypes of the latter predicates has its activity potential in Ukrainian mass-media was examined in conclusion. The further availability of other functional aspects of predicates of the type in modern mass-media dimension is the subject of the succeeding studies.

Keywords: subject state / state-attitude predicate, experiensive, isofunctional component syntactic paradigm, mass-media discourse, functional activity.